

Kurzus kódja(i): FLM-262
OT-MMK-141
MOZ-202

Kurzus címe: Film és műfajiság
Bevezetés a tömegkultúra esztétikájába

Tanár neve: Pápai Zsolt

Kurzus időpontja, helye: csütörtök 12:30-14:00, 34

Kurzus típusa: előadás

Kurzus leírása: A kurzus a tömegkultúra esztétikájának kitüntetetten fontos területét igyekszik feltérképezni: a kulturális produktumok csoportosításában és értelmezésében az egyik legelterjedtebb módszernek tekinthető műfaji klasszifikáció alapkérdéseit vizsgálja. A műfajelmélet hihetetlenül szerteágazó problémakomplexumból kiemelten tárgyaljuk a műfajok rituális és ideológiai funkcióinak különbségeit, a műfajok életének (változásainak) elméleteit, műfajiság és szerzőiség kérdéseit. A kurzus mélyen elméleti jellegű, ezért felvétele csak azoknak javasolt, akiket komolyabban érdekelnek jelzett problémák. A témák nem feltétlenül másfélórások: lesznek olyanok, melyekkel többet, és lesznek, melyekkel kevesebbet foglalkozunk.

A kurzuson alig egy tucat **nagyjátékfilm** kötelező. Ezeken felül azonban egyes alapl művek ismeretét evidenciának tekintem. Mégpedig a következőket: Coppola: *The Godfather*, Wilder: *Double Indemnity*, Kertész: *Casablanca*, Zinnemann: *High Noon*, Szabó: *Mephisto*, Hitchcock: *Psycho*, Peckinpah: *Wild Bunch*, Leone: *Once Upon a Time in the West*, Fassbinder: *Angst essen Seele auf – A félelem megeszi a lelket*, Lynch: *Blue Velvet*. Az egyes témákhoz rendelt kötelező filmek mellett a felsoroltakról is rendre szó esik majd a kurzuson. Az ismertnek vett filmekkel együtt tehát alig több mint húsz nagyjátékfilmet kell feltétlenül ismerniük a hallgatóknak a vizsga sikeres teljesítéséhez. Ezek mindegyikével kapcsolatban előfordulhatnak kérdések a vizsgadolgozatban.

Témák

1. A műnem és a műfaj az irodalomban. A filmes műnemek. A műnemek határázónái
 - Tarr: *Hotel Magnezit* (kisfilm)
 - Sverák: *Olajfalók* (kisfilm)
 - Vadász János: *Nyitány* (kisfilm)
2. A filmműfaj(iság) definíciója. Műfaji komponensek
 - Kubrick: *2001: A Space Odyssey*
3. A filmműfajok és a tömegkultúra. A filmműfajok taxonómiája. Mítoszok szociológiája
 - Ford: *Stagecoach*
4. A műfaji klasszifikáció alapproblémái. A műfajkeveredés kérdései
 - Laughton: *The Night of the Hunter*
5. A filmműfaj és a befogadó. Műfaj és hatás
 - Chaplin: *Modern Times*

-
- 6. A filmműfaj intézménytörténeti kontextusban. Filmműfaj és ipar
 - Altman: *The Player*
 - 7. A filmműfajok „fejlődése” és élete(i). A filmműfajok lokális variánsai
 - Leone: *The Good, the Bad and the Ugly*
 - 8. A filmműfajok funkciói. A filmműfajok elméletei
 - Sirk: *All that Heaven Allows*
 - 9. A filmműfaj kultúrtörténeti kontextusban. Az archetípusok kultúrája
 - Cooper – Schoedsack: *King Kong*
 - 10–11. Filmműfaj és ideológia
 - Hamza D.: *Egy fiúnak a fele*
 - 12. Műfaj és szerzőiség, műfaj és stílus
 - Hitchcock: *The Birds*
 - [13. Műfaj, elbeszélés, vizualitás. A cineműfajok elmélete. Narrativitás vs. látvány a kortárs tömegfilmben. Összegzés. Műfajtudatos filmbefogadás. A műfaji elemzés stratégiái
 - Spielberg: *Close Encounters of the Third Kind*]
-

Kurzus teljesítésének követelményei: Az órai anyag és a kötelező filmek ismerete.

Elsajátítandó kompetenciák és módszerek Az erősen elméleti jellegű kurzus legfontosabb célja, hogy a gyakorlatban is felhasználható – a filmelemzésekhez segítséget nyújtó – ismereteket közvetítsen a hallgatók számára.

Kötelező filmek:

- 1. témához: Tarr: *Hotel Magnezit* (kisfilm), Sverák: *Olajfalók* (kisfilm), Vadász János: *Nyitány* (kisfilm)
- 2. témához: Kubrick: *2001: A Space Odyssey*
- 3. témához: Ford: *Stagecoach*
- 4. témához: Laughton: *The Night of the Hunter*
- 5. témához: Chaplin: *Modern Times*
- 6. témához: Altman: *The Player*
- 7. témához: Leone: *The Good, the Bad and the Ugly*
- 8. témához: Sirk: *All that Heaven Allows*
- 9. témához: Cooper – Schoedsack: *King Kong*
- 10–11. témához: Hamza D.: *Egy fiúnak a fele*
- 12. témához: Hitchcock: *The Birds*
- [13. témához: Spielberg: *Close Encounters of the Third Kind*]

A következő filmek ismeretét evidensnek tekintem:

Coppola: *The Godfather*
 Fassbinder: *Angst essen Seele auf – A félelem megeszi a lelket*
 Hitchcock: *Psycho*
 Kertész: *Casablanca*
 Leone: *Once Upon a Time in the West*
 Lynch: *Blue Velvet*
 Peckinpah: *Wild Bunch*
 Szabó: *Mephisto*
 Wilder: *Double Indemnity*
 Zinnemann: *High Noon*

- Ajánlott irodalom:** ALTHUSSER, Louis: Ideológia és ideologikus államapparátusok. In: KISS Attila Atilla – KOVÁCS Sándor S.K. – ODORICS Ferenc (eds.): *Testes könyv*. Szeged: Ictus – JATE, 1996. 373–412.
- ALTMAN, Rick: A film és a műfajok. In: NOWELL-SMITH, Geoffrey (ed.): *Oxford Filmenciklopédia*. Budapest: Glória, 1998. 284–294.
- ALTMAN, Rick: A Semantic/Syntactic Approach to Film Genre. In: GRANT, Barry Keith (ed.): *Film Genre Reader III*. Austin: University of Texas Press, 2003. 27–41.
- ALTMAN, Rick: *Film/Genre*. London: BFI/Palgrave Macmillan, 1999. 13–29., 123–143.
- ARISZTOTELÉSZ: *Poétika* (bármelyik kiadás megfelelő)
- BERLINER, Todd: *Hollywood Incoherent – Narration in Seventies Cinema*. Austin: University of Texas Press, 2010. 90–117.
- BERRY, Sarah: Genre. In: MILLER, Toby – STAM, Robert (eds.): *A Companion to Film Theory*. Wiley – Blackwell, 2004. 25–44.
- BORDWELL, David: *Making Meaning. Inference and Rhetoric in the Interpretation of Cinema*. Cambridge – London: Harvard University Press, 1988. 146–151.
- BUKATMAN, Scott: A mesterséges végtelen. A trükkfelvételekről és a fenségesről. *Metropolis* (2003) no.2. 10–26.
- CARROLL, Noël: Film, Emotion, and Genre. In: CARROLL, Noël: *Engaging the Moving Image*. New Haven – London: Yale University Press, 2003. 59–87.
- CASSETTI, Francesco: *Filmelméletek 1945–1990*. Budapest: Osiris, 1998. 251–255.
- CHANDLER, Daniel: *An Introduction to Genre Theory*.
<http://www.aber.ac.uk/media/Documents/intgenre/intgenre.html>
- COLLINS, Jim: Genericity in the Nineties: Eclectic Irony and the New Sincerity. In: COLLINS, Jim – RADNER, Hilary – PREACHER COLLINS, Ava (eds.): *Film Theory Goes to the Movies*. London – New York: Routledge, 1992. 242–263.
- COMOLLI, Jean-Luc – NARBONI, Jean: Film / Ideológia / Kritika.
<http://apertura.hu/2006/tel/comolli/index.html>
- COPLAN, Amy: Empathy and Character Engagement. In: LIVINGSTONE, Paisley – PLANTINGA, Carl (eds.): *The Routledge Companion to Philosophy and Film*. London – New York: Routledge, 2009. 97–110.
- DERRY, Charles: A suspense, amitől a néző visszafojtja lélegzetét. *Metropolis* (2007) no.3. 30–46.
- DRAGON Zoltán: Cowboys, Deadly Women and Co.: Genres of the Cinema. In: CRISTIAN, Réka M. – DRAGON Zoltán: *Encounters of the Filmic Kind: Guidebook to Film Theories*. Szeged: JATEPress, 2008. 49–62.
- ELSAESSER, Thomas: A hang és a téboly történetei. Jegyzetek a családi melodramáról. *Metropolis* (2012) no.3. 14–35.
- ELSAESSER, Thomas: A kudarc pátosza – amerikai filmek az 1970-es években. Jegyzetek a motiválatlan hősről. *Metropolis* (2010) no.3. 56–65.
- FRYE, Northrop: *A kritika anatómiája*. Budapest: Helikon, 1998. 113–213.
- GENETTE, Gérard, Műfaj, „típus”, mód. In: KANYÓ Zoltán – SIKLAKI István (eds.): *Tanulmányok az irodalomtudomány köréből*. Budapest: Tankönyvkiadó, 1988. 209–245.
- GERDELICS Miklós: Műfajok elemeinek virtuális térképe – Az IMDb alkalmazhatósága a filmelméletben.
<http://apertura.hu/2011/tavasz/gerdelics>
- GLASS, Fred: Az emlékmás és az Új Rossz Jövő filmjei. In: NAGY Zsolt (ed.): *Tarantino előtt 1. Tömegfilm a nyolcvanas években*. Budapest:

- Új Mandátum, 2000. 121–137.
- GRANT, Barry Keith: *Film Genre: From Iconography to Ideology*. London – New York: Wallflower, 2007. 4–39.
- GRODAL, Torben: A fikció műfajtipológiája. In: KOVÁCS András Bálint – VAJDOVICH Györgyi (eds.): *A kortárs filmelmélet útjai*. Budapest: Palatinus, 2004. 320–355.
- GUNNING, Tom: „Nagyon finom teveször ecsettel rajzolták”: a filmes műfajok eredetei. In: KOVÁCS András Bálint – VAJDOVICH Györgyi (eds.): *A kortárs filmelmélet útjai*. Budapest: Palatinus, 2004. 273–291.
- GUNNING, Tom: Az attrakció mozija: A korai film, nézője és az avantgárd. In: KOVÁCS András Bálint – VAJDOVICH Györgyi (eds.): *A kortárs filmelmélet útjai*. Budapest: Palatinus, 2004. 292–303.
- GUNNING, Tom: Nonkontinuitás, kontinuitás, diszkontinuitás: a korai filmek műfajainak elmélete. In: KOVÁCS András Bálint – VAJDOVICH Györgyi (eds.): *A kortárs filmelmélet útjai*. Budapest: Palatinus, 2004. 304–319.
- HALL, Stuart: A kulturális identitásról. In: FEISCHMIDT Margit (ed.): *Multikulturalizmus*. Budapest: Osiris, 1997. 60–84.
- HAMAR Péter: A játékfilm műnemeinek és műfajainak rendszere. Nyíregyháza, 1987.
- HAYWARD, Susan: *Cinema Studies. The Key Concepts*. London – New York: Routledge, 2001. 165–171.
- HUTCHINGS, Peter: Genre Theory and Criticism. In: HOLLOWS, Joanne – JANCOVICH, Mark (eds.): *Approaches to Popular Film*. Manchester: Manchester University Press, 1995. 59–77.
- JARVIE, Ian C.: A western és a gengszterfilm: néhány mítosz szociológiája. In: JÓZSA Péter (ed.): *Művészetszociológia*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1978. 107–119.
- KING, Geoff: Látványosság, elbeszélés és a látványorientált hollywoodi blockbuster. *Metropolis* (2012) no.4. 8–18.
- KIRÁLY Jenő: *A film szimbolikája I/1. A filmkultúra filozófiája és a filmalkotás szemiotikai esztétikája*. Kaposvár – Budapest: Kaposvári Egyetem Művészeti Kar Mozgóképkultúra Tanszék – Magyar Televízió Zrt., 2010.
- KIRÁLY Jenő: *Frivol múzsa*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1993. 367–381., 784–786.
- KIRÁLY Jenő: *Mágikus mozi. Műfajok, mítoszok, archetípusok a filmkultúrában*. Budapest: Korona, 1998. 23–52., 53–84.
- KIRÁLY Jenő: *Mozifolklór és kameratöltőtoll. A populáris filmkultúra elméletéhez*. Filmművészeti Könyvtár 72. Budapest: MFIFA, 1983. 139–299.
- KIRÁLY Jenő: Bevezetés a népszerű filmkultúra vizsgálatába. In: KIRÁLY Jenő (ed.): *Film és szórakozás*. Budapest, MOKÉP– MFIFA. [é.n.] 3–50.
- KISS Gábor Zoltán (ed.): *Narratívák 10. A narrációtól az attrakcióig*. Budapest: Kijárat, 2011.
- KITSES, Jim: *Horizons West. Directing the Western from John Ford to Clint Eastwood*. New Edition. London: BFI. 2004. 173–199.
- KLINGER, Barbara (2003): „Cinema/Ideology/Criticism”. Revisited: the Progressive Genre. In: Keith, Barry Keith (ed.): *Film Genre Reader III*. Austin: University of Texas Press. 75–91.
- LÉVI-STRAUSS, Claude: *Strukturális antropológia*. Budapest: Osiris, 2001. I. kötet, 164–183.
- MAN, Glenn: *Ideology and Genre in the Godfather Films*. In: BROWNE, Nick (ed.): *Francis Ford Coppola's The Godfather Trilogy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. 109–132.

-
- MOINE, Raphaëlle: *Cinema Genre*. Blackwell Publishing, 2008. 1–26.
- NEALE, Steve: Műfajkérdések. In: NAGY Zsolt (ed.): *Tarantino előtt 1. Tömegfilm a nyolcvanas években*. Budapest: Új Mandátum, 2000. 12–44.
- PÁPAI Zsolt – VARGA Balázs: Hollywoodon innen és túl. Bevezető a magyar műfaji film összeállításához. *Metropolis* (2010) no.1. 8–22.
- PÁPAI Zsolt: Borderline-fixációk. Megjegyzések a Horthy-korszak filmjének politikatörténeti és társadalomlélektani kontextusáról. *Metropolis* (2018) no.1. 42–59.
- PÁPAI Zsolt: Márkaérvék. Steven Spielberg. In: PÁPAI Zsolt – VARGA Balázs (eds.): *Korszakalkotók. Kortárs amerikai filmrendezők*. Budapest: Tudással a Jövőért Közhasznú Alapítvány, 2013. 49–77.
- PÁPAI Zsolt: Serpenyő és puska. Hangnembváltás és kevert hangnem. *Filmvilág* (2010) no.11. 42–45.
- PÁPAI Zsolt: *Hollywoodi Reneszánsz. Formatörténet és európai hatáskapcsolatok a hatvanas–hetvenes években*. Budapest: Gondolat, 2020. 275–286.
- PINTEAU, Pascal: *Speciális effektek*. Pécs: Alexandra, 2004. 26–207.
- PIOTROVSKIJ, A.: A filmműfajok elméletéhez. In: *A film poétikája*. Filmművészeti Könyvtár 58. Budapest: MFIFA, 1978. 175–209.
- PLANTINGA, Carl: Emotion and Affect. In: LIVINGSTONE, Paisley – PLANTINGA, Carl (eds.): *The Routledge Companion to Philosophy and Film*. London – New York: Routledge, 2009. 86–96.
- PROPP, Vlagyimir Jakovlevics: *A mese morfológiája*. Budapest: Osiris – Századvég, 1995.
- RAY, Robert B.: *A Certain Tendency of the Hollywood Cinema, 1930–1980*. Princeton: Princeton University Press, 1985.
- SHATZ, Thomas: *Hollywood Genres. Formulas, Filmmaking, and the Studio System*. New York: McGraw-Hill, 1981. 36–41.
- STAIGER, Janet: Hybrid or Inbred: The Purity Hypothesis and Hollywood Genre History. In: GRANT, Barry Keith (ed.): *Film Genre Reader III*. Austin: University of Texas Press, 2003. 185–199.
- TINYANOV, Jurij: *Az irodalmi tény és Az irodalmi fejlődésről*. In: Uő.: *Az irodalmi tény*. Budapest: Gondolat, 1981. 5–25. és 26–39.
- TODOROV, Tzvetan: *A műfajok eredete*. In: KANYÓ Zoltán – SIKLAKI István (eds.): *Tanulmányok az irodalomtudomány köréből*. Budapest: Tankönyvkiadó, 1988. 283–295.
- TODOROV, Tzvetan: *Az irodalmi műfajok*. In: TODOROV, Tzvetan: *Bevezetés a fantasztikus irodalomba*. Budapest: Napvilág Kiadó, 2002. 7–23.
- TUDOR, Andrew: Genre. In: GRANT, Barry Keith (ed.): *Film Genre Reader III*. Austin: University of Texas Press, 2003. 3–11.
- VASÁK Benedek Balázs: Bevezetés a műfajelmélet-összeállításához. *Metropolis* (1999) no.3. 6–11.
- VISCH, Valentijn – TAN, Ed S.: Történet kontra stílus. A műfajspecifikus események és a filmes megvalósítások összevetése a nézők műfajfelismerésére gyakorolt hatásuk alapján. *Metropolis* (2014) no.2. 6–22.
- WELLEK, René – WARREN, Austin: *Az irodalom elmélete*. Budapest: Gondolat, 1972. 342–360.
- WILLIAMS, Linda: Film Bodies: Gender, Genre, and Excess. In: GRANT, Barry Keith (ed.): *Film Genre Reader III*. Austin: University of Texas Press, 2003. 141–159.
- WRIGHT, Will: A hatlövetű és a társadalom. In: BERKES Ildikó (ed.): *A western. Antológia*. Budapest: MFIFA, 1981. 20–51.
-